

2025, 12(1): 18-37

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2025.1.18-37>

Makaleler (Tema)

## YENİ RİSKLER, YENİ İRONİLER<sup>1</sup>

Eylül Tuğçe Alınacı Özzer<sup>2</sup>

### Öz

Bu çalışmada belirsizlikle karakterize bir toplum biçimi olarak Ulrich Beck tarafından çerçevelenen *risk toplumu* kavramsallaştırması, iklimbilimi ve risk yönetimi epistemolojisi üzerinden tartışılacaktır. Bu bağlamda çalışma, doğanın ve risklerin finansallaşmasını somutlaştırma gayesiyle ekosistem hizmetlerine odaklanacaktır. İnsanın kendi dışındaki varlıklarla etkileşiminin ve birlikteliğinin simetrik bir ilişkisellikten ziyade, yönetimselliğe evrildiği modern hâkim yapılanma, risk toplumunun belirsizliği içinde serpmek için uygun koşulları bulmuş görünmektedir. Bağlantılı olarak Antroposen kavramsallaştırması etrafında doğaya yönelik müdahale biçimleri sadece ekolojik birliktelik ve sınırları değil, epistemolojik yaklaşımları da dönüştürmekte; risklerin yönetimi, bilginin üretimi, keza doğanın temsil edilme biçimleri finansal stratejilerle iç içe geçmektedir. Nihayetinde bu belirsizlik, risk söylemi kapsamında finansallaştırılmış bir tercüme dolayımına tabi kılınmakta ve bu süreç Ivan Puura'nın iddia ettiği gibi göstergekrım (*semiocide*) fenomenine sürüklemektedir.

**Anahtar Kelimeler:** risk toplumu, ekosistem hizmetleri, Antroposen, semiyotik, çevre sosyolojisi

<sup>1</sup> Bu makale, Sosyoloji Derneği tarafından düzenlenen ve Galatasaray Üniversitesi'nde 20-22 Eylül 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen X. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde sunulan "Yeni Riskler, Yeni İroniler: REDD+" başlıklı bildiriden yola çıkarak hazırlanmıştır.

<sup>2</sup> **Eylül Tuğçe Alınacı Özzer**, Dr. Öğretim Üyesi, Türk-Alman Üniversitesi, Kültür ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0001-5938-5636, [eylulaliniacik@gmail.com](mailto:eylulaliniacik@gmail.com)

Makale Geliş Tarihi: 11.03.2025 | Makale Kabul Tarihi: 06.05.2025

© **Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2025**. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

# NEW RISKS, NEW IRONIES

## Abstract

This study discusses Ulrich Beck's conceptualization of the *risk society* as a form of society characterized by uncertainty through the epistemology of climatology and risk management. In this context, the discussion will focus on ecosystem services to provide a tangible illustration of the financialization of nature and risks. The modern dominant configuration, in which human interaction and coexistence with non-human entities has evolved from a symmetrical relationality to governmentality, appears to have found fertile ground within the uncertainty of the risk society. Correspondingly, within the concept of the Anthropocene, interventions in nature transform not only ecological relations and boundaries, but also epistemological approaches; the management of risks, the production of knowledge, and the modes in which nature is represented are intertwined with financial strategies. Ultimately, however, this uncertainty is subjected to a financialized translation within the discourse of risk, a process which, as Ivan Puura argues, leads to the phenomenon of *semicide*

**Keywords:** risk society, ecosystem services, Anthropocene, semiotics, environmental sociology

## Giriş

"A.3. İnsan kaynaklı iklim değişikliği şimdiden dünyanın her bölgesinde birçok ekstrem hava ve iklim olaylarına sebep olmaktadır. Sıcak hava dalgaları, yoğun yağışlar, kuraklıklar ve tropik siklonlar gibi ekstrem hava olaylarında gözlemlenen değişikliklerin ve özellikle bunların insanlara etkileri, AR5'ten bu yana güçlenmiştir."

IPCC AR6 WG1

Yukarıdaki betimleme 1988 yılında Dünya Meteoroloji Örgütü (DMÖ) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (BMÇP) işbirliğinde başta Birleşmiş Milletler (BM) üyesi olmak üzere hükümetlere politika üretim sürecinde yol gösterecek bilimsel dayanaklara dair *mutabakatı* tespit etmek amacıyla kurulan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)'nin 6. Değerlendirme Raporundan alınmıştır (2023). Söz konusu raporda; atmosferde, biyosferde, okyanuslarda yaygın ve hızlı şekilde aşırı iklim ve hava olayları gerçekleştiğine yer verilirken, milyonlarca insanın gıda ve su güvensizliğiyle karşı karşıya kalmış olmaları kırılganlığın sadece ufak bir boyutudur. Raporun geneline bakıldığında güncel durumun veya geleceğe

yönelik muhtelif senaryoların oldukça iç karartıcı olduğunu söylemeye gerek yok. Bir bilimkurgu filminin açılış sahnesi; sanki başka bir Dünya'nın kurumadan önceki son evreleri hakkında izleyiciyi önden uyarır ve bilgilendirir gibi.

Amitav Ghosh, mevcut iklim krizinin insanın kavrayış sınırlarını zorladığını öne sürer (2022). Ona göre iklim değişikliği ile ilgili kurgusal eserlerin bilimkurgu türüne dâhil edilmesi söz konusu olgunun zorlayıcı mizacından kaynaklanır. Örneğin, modern edebiyatın realist romanlarında, karakterlerden olayın geçtiği atmosfere dek tüm unsurlar belirli bir örüntüye dâhildir. Eğer imkânsız bir karşılaşma yaşanacaksa, tüm eser bu karşılaşmaya hazırlanmak üzerine kuruludur ve Ghosh bunları dolgu malzemesi olarak adlandırır (2022). Oysa günümüzün iklim anomalileri için bu dolgu malzemeleri, yani zihinsel hazırlık evreleri yoktur. Öte yandan, ne denli insan ömrü gibi kısa bir zaman diliminde fark edilir değişiklikler yaşanıyor olsa da, iklim söz konusu olduğunda zamansal ve mekânsal kavrayışa yönelik perspektifin yeniden konumlandırılması gerekir.

Mevsimsel döngüler, hava sıcaklığı vb. hakkında konuşmak mümkünse de iklim duyularımız yoluyla deneyimlediğimiz bir olgu değildir. Elbette duyumsal bir yanı vardır; doğrudan hayati koşulları, kültürü, çevreyi algılayışı etkiler. Fakat aslında bedenimize etki eden kısa vadeli hava olayları ile kendi zamansallığına ve örüntülerine sahip iklim ve bununla bağlantılı olarak iklimbilimi farklı şeylerdir. İklim, duyumsal karşılaşmaların, uzun vadeli hava olaylarının düzenli örüntülerinin çıkarılarak soyut bir düzlemde yeniden yapılandırılmasıdır. Bir açıdan semiyotik bir tercüme faaliyetidir. Duyumsal olan modellemeye tabi tutulur, bu modellemeden elde edilen çıktı üzerinden başka model ve senaryolar oluşturulur (Wark, 2020). Bu doğrultuda modellemeye dayalı iklimbilimi somut ve duyumsal olana doğrudan geri dönmez. Ölçümlerin ortaya koyduğuysa bir zamanın veya mekânın mutlak hava durumu değildir. Tüm bunlar bir eksiklik değil, iklimbiliminin kendi metodolojisi ve epistemolojisidir. Ne var ki söz konusu süreç Ghosh'un inandırıcılık için gerekli olduğunu öne sürdüğü dolgu malzemelerini sunmak bir yana, tam aksine muazzam bir belirsizlik üretir. Belirsizlik ise modern epistemolojinin belirgin olarak Descartes'tan itibaren tahammülünün kalmadığı koşullar bütünü olarak resmedilmeye uygundur.

Bu çalışmada belirsizlikle karakterize bir toplum biçimi olarak Ulrich Beck tarafından çerçevesi çizilen *risk toplumu* kavramsallaştırması, iklimbiliminin epistemolojisi ve risk yönetimi ile ele alınacaktır. Bu bağlamda tartışma, doğanın ve risklerin finansallaşmasının ardından somutlaştırma gayretiyle ekosistem hizmetlerine odaklanacaktır. İnsanın kendi dışındaki varlıklarla etkileşiminin ve birlikteliğinin simetrik bir ilişkisellikten ziyade, yönetselliğe evrildiği modern hâkim yapılanma, risk toplumunun belirsizliği içinde serpilme için uygun koşulları bulmuş görünmektedir. Öte yandan bu koşullarla bağlantılı olarak Antroposen kavramsallaştırması etrafında süregelen, dikkate değer tartışmalar ekolojik birliktelik ve sınırları sorunsallaştırma gayretindedir. Ayrıca bu tartışmalar epistemolojik yaklaşımları da

dönüştürmekte; risklerin yönetimi, bilginin üretimi, keza doğanın temsil edilme biçimleri finansal strateji ve düzenlemelerle iç içe geçmektedir. Ancak bu finansallaşma, risk söylemi ile eklemlendiğinde elde edilen semiyotik tercüme, Ivan Puura'nın (2013) iddia ettiği gibi, yerel anlamların ve göstergelerin yok edildiği göstergekrım (*semicide*) fenomenine varmaktadır.

## Belirsizlikler

Ulrich Beck risk anlatısının bir ironi anlatısı olduğunu dile getirir. Bu ironi sadece Sokratik sorgulamalarla sınırlı kalmaz; aynı zamanda bilimsel ve teknik kapasitenin sürekli mükemmelleştirilmesi çabasıyla daha da ileriye taşınarak, epistemolojik belirsizliği pekiştirir. Artık neyi bilmediğimizi bile bilemez haldeyizdir (Beck, 2006). Birbirine bağımlı ve iç içe geçmiş ilişkilerden mürekkep simbiyotik bir yaşamın temel unsurları, küreselleşme ve aşırı hızlanma gibi dönüştürücü güçlerin de eklemlenmesiyle öngörülemez ikincil sonuçlar doğurur hale gelmiştir. Paul Virillio'nun dikkat çektiği gibi her teknolojik gelişim, kendi spesifik, dolayısıyla öngörülemez kazasıyla gelmektedir (2021). Hız, teknoloji ve toplum arasındaki gerilimli denge, verimlilik ve kontrol vaadinde bulunurken farklı zamansallıklar, sınırlılıklar, kırılğanlıklar karşıt kuvvetler olarak birbirini etkiler, yeniden inşa eder, dönüştürür, kimi zamansa yıkar. Örneğin, nükleer enerjinin sunduğu sürekli ve kesintisiz enerji üretimi, düşük karbon salımı veya yüksek enerji yoğunluğu beraberinde 1986 yılında, Çernobil'de kendine has kazasını da getirmiştir. Öyle bir tekilliktir ki, kazanın mağdurları yaşadıklarını ifade edecek bir dil bulmakta zorlanmıştır. Olayın şahitleri şöyle der: "[...] kimse ne olup bittiğini anlamamıştı, işin korkunç yanı buydu. Radyasyon ölçüm teknisyenleri bazı rakamlar ortaya koyuyordu [...]" (Aleksiyeviç, 2013, s. 188).

Belirsizlikle mücadele edebilmek için başvuru olan tercüme faaliyetinin rakamlar üzerine kurulu olmasının bir geçmişi vardır. 18. yüzyıldan itibaren ölçüm teknik ve girişimleri aydınlanma rasyonalitesinin olağanca yayılmasıyla beraber artık duyumsal olanın da ölçülmesine varmıştır (Bachelard, 2013). Öyle ki duyumsal olan artık ölçülebilir, kaydedilebilir, geçmiş veya ötekiyle kıyaslanarak standardize edilebilir. Keza Ian Hacking'in (2005; 2016) tarihsel çalışmalarından takip edebildiğimiz üzere istatistik ve olasılık, ortaya çıkışlarından modern sosyal bilimlere entegre edilişlerine dek geçen süreçte hem bir öngörü elde etmek, hem de standartların ölçütlerini belirlemek konusunda etkin roller üstlenir. Comte'un veciz ifadesi "*Savoir pour prévoir, afin de pouvoir*"<sup>3</sup> da aynı izi takip eder.

Ekoloji için de bilmek ve öngörmek önemlidir. Artık Akdeniz Havzası'nın ılıman iklimini geçmişle kıyaslarken, kolonyal faaliyetlerin ağaçlık arazilere verdiği tahribatın ardından Madeira'da havanın nasıl değiştiğini görmek de mümkündür. Yani hem aynı mekânın iki farklı zamanına, hem aynı zamanın iki farklı

<sup>3</sup> "Öğörebilmek için bilmek, yapabilmek için öngörmek."

mekânına bakabilme imkânı elde edilmiştir (Radkau, 2017). Ancak bilhassa 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dikkat çekmeye başlayan iklimsel değişiklikler, bütünüyle sayısal verilere veya projeksiyonlara dayalı modellemelerin sorunsallaştırılmasını gerektirmiştir. Zira iklim ve ekoloji söz konusu olduğunda bu türden modellemeler popüler anlayışın dar, yüzeysel ve sınırlı bir bakış açısıyla şekillenmesine neden olmuştur (Hulme, 2016). Ne de olsa, ekolojik varlıkların karşılıklı etkileşimlerinin derinliğini anlamak yerine, sadece ölçülebilir değişiklikleri dikkate alan bir yaklaşımı temsil eder.

Bilimsel bilginin nicel ölçümlerle yakın temasına rağmen belirsizliğin bertaraf edilmesinde her zaman başarılı olduğu ise söylenemez. Bu, spesifik bir bilginin tekil kusurlarından çok epistemolojik ve metodolojik kriterlerle alakalıdır. Bu bağlamda modern bilimsel bilginin asli niteliklerinden biri olarak metodolojik kuşkuculuk keza cahillik<sup>4</sup> (*ignorance*) nesnellik için kararında bir mesafe olarak sunulur (Portes, 2010, s.43). Aynı doğrultuda Descartes'tan itibaren kuşkunun bilimsel bilginin oluşum sürecinde yerini gitgide sağlamlaştırırken çoğu zaman gözlerden saklanması sadece bilimsel değil, toplumsal da bir fenomendir. Söz konusu epistemolojik kuşkuculuk bilimsel metodolojinin ayrılmaz bir parçası haline gelmişken, kesinlik beklentilerinin karşılanması ise mümkün değildir. En iyi ihtimalle elimize geçen yanlışlanabilir olgulardır. Tüm bunlara ek olarak, çoğu zaman unutsak da "(...) bilimin yalnızca metodolojisi değil, aynı zamanda bir tarihi, coğrafyası ve sosyolojisi de vardır" (Hulme, 2016, s. 101).

Bilim, tarih ve toplum arasındaki ilişkiye yönelik muazzam bir literatür halihazırda oluşmuştur. Spesifik olarak iklimbilimi ve bu alanın bulgularına yönelik toplumsal şüpheler ise ayrı bir incelemeyi hak eder. Zira meselenin zamansallığı, duyumsallığa direnişi çoğunlukla ihtilaflı görüşlerin taraftar bulmasını kolaylaştırmaktadır. Uzun bir sürece yayılan iklimsel anomaliler, aynı zamanda sosyal psikolojik korunma mekanizmaları, yani insan zamansallığından ayrılığı iklim etrafındaki belirsizliğe yeni katmanlar ekleyerek dönüştürmektedir. Özel olarak, belirsizlikte yeşeren potansiyel tehlike ve riskler acil müdahale çağrılarını beraberinde getirir. Bu anlamda toplumsal ilişkilenmeyi yeniden şekillendirecek bir kudrete sahip olduğunu söyleyebilir ve bu yeni toplumsallaşmayı Beck'le beraber "risk toplumu" addedebiliriz.

## Risk Toplumu ve Olay Olarak Antroposen

Bilgiye yönelik sosyal teori çalışmaları arasında dönüştürücü bir etkiye sahip risk toplumu kavramsallaştırmasıyla Beck, yeni bir döneme tanıklık edildiğini vurgular. Bu yeni dönem, bireysellekle bağlantılı olarak kırılganlığın ve korkunun yükselişi, sınıf temelli analizlere revizyon ve odağa riskin yerleştirilmesi ihtiyacı ile takdim edilir (Beck, 2019). Bununla birlikte bu türden risk odaklı ve bireysellik vurgulu bir bakış sınıfa yönelik yaklaşımın karikatürize edildiği üzerinden eleştirilirken (Atkinson, 2007),

<sup>4</sup> Bunun agnotolojiden farklı olduğunu vurgulamak gerekir; Portes'un vurguladığı sanki bir çeşit mütevazılıktır.

*risk sınıfı* gibi katmanlaştırma önerileri getirilir (Curran, 2013). Beck'e göre ise riskler elbette eşitsiz dağılmakta; muhtelif dezavantajlı grupların karşı karşıya kaldıkları risk ve tehditler farklılaşmaktadır (Beck, 2013). Ne var ki Risk Toplumu'nun temel problematiği bireysel risk deneyimi değil, daha ziyade risk etrafında bir araya gelen yönetselliğin, iletişimin, epistemolojinin, hukuk veya yeni kurumsallaşmaların, kısacası karşılıklı bağımlılığın temalaştırılmasıdır (Beck, 2013). Başka bir deyişle *risk konumları* yeni tür bağımlılıklar yaratır ve bu bağımlılıklar öncelikle muhakeme gücünü artıracak dışsal bilgiyedir (Beck, 2019: s. 77). Geçmişten farklı olarak tehditler ve riskler üzerinde bilgi anlamında artık doğrudan bir egemenlik yoktur.

Bu bağlamda Beck, risk toplumunu değerlendirirken moderniteyi iki aşamalı bir süreç olarak inceler. İkinci modernitenin yirminci yüzyılın son yarısına denk geldiğini belirtir ve bu dönemi, ilk modernitenin temel özelliklerinin radikalleşmesi şeklinde tanımlar (Jong, 2022). İlk modernitenin ortaya çıkmasını mümkün kılan unsurlar artık birer kaynak vasfı kazanmış; ancak bu kaynakların dağılımındaki eşitsizlikler, kontrolsüz tüketimin yol açtığı riskler krizleri de beraberinde getirmiştir. Klasik modern vaatlerin karşılıksız olmadığı anlaşılmıştır ve göz ardı edilemez hale evrilmiştir. Öte yandan İkinci Dünya Savaşı ertesinden itibaren çoğu sanayi sonrası toplum eşine az rastlanır bir refah düzeyine erişmiştir. Yine de hâkim söylem tehlikeler, krizler ve riskler etrafında şekillenmektedir (Wimmer ve Quandt, 2007; Zinn 2016). Bu bağlamda Beck'in ikinci modernite veya *refleksif modernite* addettiği dönemin, bir krizi dönemselleştirme gayretiyle bir araya gelen Antroposen Çalışma Grubunun (AWG) önerdiği tarih aralığıyla yakınlığı (Zalasiewicz vd. 2017), her ikisinin de doğduğu koşulların ihtiyaçlarına dair benzersiz açıklık, tartışma ve eleştiri alanı sunar.

Antroposen kavramsallaştırması ortaya atıldığı ilk dönemlerden itibaren imlediği tarih aralığı ve insanın jeolojik bir fail olarak atanmasının kavramsal muğlaklığı nedeniyle sıklıkla eleştirilmiş, Kapitalosen (Moore, 2017), Chtutulusen (Haraway 2016) gibi farklı merceklerle sahip öneriler geliştirilmiştir. Ancak, yine de kavramsallaştırmanın belki de en büyük başarısı antropojenik etkinin birçok bağlamda tartışılma imkânını açmış olması ve ilk kez bu araştırma grubuyla Kuvaterner Stratigrafisi Alt Komisyonu'nun sosyal bilimcileri içermesidir (Anthropocene Curriculum, 2022). Başka bir ifade ile doğa-kültür gibi varsayımsal ayrımların sorunsallaştırıldığı bir süreç yürütülmüştür, bu da kamuoyu nezdinde görünürlüğü artırmıştır. 2009 yılından itibaren çok çeşitli işbirlikleri ve projelerle araştırmalarını yürüten AWG'nin jeolojik bir devre olarak Antroposen önerisi ise 2024 yılında resmen reddedilmiş olsa bile bir *olay* olarak tartışılması devam etmektedir. Uluslararası Jeolojik Bilimler Birliği (IUGS) önceki eleştirileri paylaştıklarını aktarmış, ek olarak jeolojik bir zaman biriminin tek bir insan ömründen kısa bir süreyi kapsayamayacağını eklemiştir (IUGS, 2024). Ancak çalışma grubunun 15 yıllık başta veri toplamak olmak üzere aktif işbirlikleri, keza antropojenik etkilerin konuşulması için harekete geçiriciliği, önerilerinin tanımlayıcı bir referans olarak varlığını sürdüreceğine delalet eder. Aslında çağ yerine bir olay olarak tanımlanması komisyon ve çalışma

grubu için “yerleşik protokollerde radikal bir sapma” addedilse de (Gibbard, akt. Randall, 2022) teknik olarak uygun görünmektedir. Zira jeolojik zaman ölçeğinde resmi bir Antroposen Çağ önerisi yerine binlerce yıllık ilişkilenenlerin disiplinler ötesi biçimde sorunsallaştırıldığı olay önermesi tasvirin ötesine geçerek eylemliliği de etkileyecek ve söz konusu önerinin motivasyonuna daha uyumlu hale gelecektir:

*Olay olarak çerçevelemenin sağladığı şey, Antroposen'i daha geniş kamuoyu, gazeteciler, tarihçiler, çevreciler vb. tarafından hâlihazırda kullanıldığı şekliyle karakterize etme olanağıdır. Bunların hepsi kavramı insanların gezegen üzerinde belirgin bir iz bırakan bir dizi faaliyeti için neredeyse bir metafor olarak kullanmaktadır (Gill, aktaran Randall, 2022).*

## Peki, bir olay nedir?

Hawking evrene dair sorular sormayı felsefenin elinden alır ve talihsiz bir şekilde felsefenin öldüğünü ilan eder (2012, s.11). Böylece evrene dair bilgi üretimi öncelikle teorik fizik olmak üzere kısıtlı bir zümreye tahsis edilmiştir. Ancak bilgi üretim sürecinde refleksif bir sorgulamayı, bilimin konumlu bilgisini, keza felsefenin kavram ve problematik icat eden pozisyonunu (Deleuze ve Guattari, 2015) bütünüyle göz ardı etmiş gibidir. Örneğin özellikle bir olayın sadece maddi bir dönüşüm olarak değil, buna paralel biçimde bilişsel bir farklılaşmanın vurgulandığı bir “çerçeveleme” faaliyeti olarak (Žižek, 2023) felsefi sunuluşu, ekolojik nüansları anlamak için açıklayıcı olabilir. Terimin psikanalitik anlamıyla Gerçeğin görünme biçimindeki bir değişikliğin ötesinde, görünüşü mümkün kılan çerçevesinin değişmesi ve parçalanmasıyla başlayan süreç (a.g.e., s.20), sadece dünyada olup biten bir şey değil dünyanın algılanışının değişmesidir. Hatta yeniden inşa gerektirecek çerçeve yıkım sürecidir. “(B)askın görüş açısından kabul edilemez olan Yeni bir şeyin travmatik bir şekilde bir araya girmesi, ihlalde bulunması” (Žižek, 2023, s. 65) olayın karakteristik niteliklerindendir. Ve bu tekinsizliği ile kimi zaman felaket de olsa mucizeyi andırır; yani basitçe bir değişim değildir; “Bir Olay'da bazı şeylerin değiştiğine şüphe yoktur ama asıl değişen şey, değişime yönelik olguları ölçtüğümüz parametrenin kendisidir; bu anlamda bir dönüm noktası, olguların yer aldığı tüm alanı değiştirir” (a.g.e., s. 132).<sup>5</sup>

Bu bağlamda Antroposen tartışmaları bilişsel bir yoğunluğa vurgusu itibarıyla *olay* olarak adlandırılmaya ilk bakışta elverişli görünür. Ancak tüm bu imkânlarla, radikal girişimlere, kamuoyunda yarattığı sese rağmen bir olaydan ziyade sanki bir *öno*lay gibidir. Burada *öno*lay kavramı sadece ontolojik bir öncül olarak değil, bir olayın gerçekleşmesinin engellenmesinde de etkili olabilecek koşulları ifade etmek için

<sup>5</sup> Bir olayın ne olduğuna dair elbette tek ve hâkim felsefi öneri bu değildir. Özellikle Deleuze'ün (2015) olay kavramsallaştırması sadece tanımlayıcı olmasıyla değil, başka ihtimallere zemin hazırladığı için ekoloji bahsinde oldukça ufuk açıcudur. Ancak burada Žižek'in tercih edilmesinin sebebi mevcut alımlamaya, özel olarak Antroposen'in kavranışına daha uygun görünmesidir.

kullanılmıştır (a.g.e., s.133). Daha önce görülme, duyulmayan durumlar, haller, olgular söylemsel alana dâhil edilmeye başlamış; ancak tam da bu sebeple yeni bir dil ihtiyacı bertaraf edilmiştir.

Öte yandan risk toplumu sadece ekolojik olaylar etrafında şekillenmese de Antroposen tartışmalarıyla örtüşen mühim epistemolojik katmanlılık sunar. Her ikisi de problemlerin yeniliği ve bu yeniliğin başka türlü bir yaklaşımı zorunlu kılmasıyla hesaplaşmaktadır. Zira çoklu krizler çağı hayati tartışmaları su yüzüne çıkarsa da örneğin iklimbiliminde olduğu gibi “olgusal argümanların yokluğundan mustarıptır” (Servigne ve Stevens, 2024, s. XXII). Söz konusu olgusal eksikliklerin giderilmesi için devreye sokulan bilimsel raporlar, geleceğe yönelik iklim senaryoları devamında gelen muhtelif düzeylerde eylem çağrıları doğaya dair kavrayışın belirgin biçimde dönüştüğünü işaret eder. Artık doğa “orada bir yerde” olmaktan çıkarak antropojenik etkiler yüzünden amansız tahribatlara maruz kalır hale gelmiştir. Başka bir ifade ile, reddedilemez antropojenik etkilerle beraber bunun ifade edilişindeki güçlükler birbirine dolanır ve bu hercümerç yeni risklere teşne bir tabiattır.

Riskin tanımlanması, olayların olasılığını değerlendirmekle başlamış olsa bile modern risk çalışmaları çok çeşitli tehditleri değerlendiren sosyal faktörleri dâhil eden kısacası bir dizi risk unsuru belirleyen bilimsel bir alandır (Fischhoff ve Kadvany, 2011). Risklerin tanımlanması, analizi, değerlendirmesi ve skorunun hesaplanmasının ardından ayrıca riskin yönetilmesi süreci gelir. Basit bir risk matrisinde skor, olasılık ve etki üzerinden hesaplanır ve buna göre yönetsel bir tutum geliştirilmesi hedeflere eklenir. Keza IPCC değerlendirme raporlarında, bu bilimsel panelin kritik maksat ve stratejisiyle uyumlu olarak *kalibre* edilmiş bir dilde sunulması anlamlıdır. Zira iklim değişikliği ile ilgili küresel çabanın bilimsel temeli olma misyonu üstlenen kuruluşun söz konusu dili güvenilirlik ve olasılık düzeyini vurgular. Güven düzeyini belirtirken *çok düşük, düşük, orta, yüksek ve çok yüksek* (italik olarak yazılır) ifadelerine yer verilir; olasılık için ise neredeyse kesin %99-100 olasılık, çok büyük olasılıkla %90-100, yüksek olasılıkla %66-100, büyük olasılıkla >%50-100, yaklaşık olarak %33-66, olası değil %0-33, çok olası değil %0-10, son derece olası değil %0-1 şeklinde belirtilir (IPCC, Sentez Raporu, 2023, s. 3). Esas itibarıyla IPCC, politika üretiminde, müzakerelerde başvurabilecekleri iklim değişikliğindeki belirleyici gücü ve muhtemel riskleri takip edebilecekleri meta analitik veriler sunar (IPCC, ty). Bu doğrultuda belirsizlik ve güvensizliği azaltmak, şeffaflığı sağlamak, mümkün olduğunca açıklık getirmek için kalibre edilmiş dilin kullanımı için önem arz eder.

## Risklerin ve Doğanın Ticarileşmesi

Beck, “*risk tehditlerinin gecikme safhası sona yaklaşıyor. Görünmeyen tehlikeler görülebilir oluyor*” der (2019, s. 80). Ancak söz konusu olan sadece tehditlerin su yüzüne çıkması değil, bizzat öngörülmesi ve bununla bağlantılı şekilde risklerin rasyonel bir çerçevede bilimselleştirilmedir. Söz konusu bilimsel

düzlem risk yönetiminin sac ayaklarından biridir. Zira politika üretimi için gerekli olan meşru dayanak tam olarak bu bilimselleştirme faaliyetinden devşirilir. Mevcut ve muhtemel protokoller için hemzemin görevi üstlenen IPCC de, kalibre edilmiş diliyle tam olarak bu vaatte bulunur. Artık bilinçlenmek yeterli değildir, harekete geçmek gerekir. Ancak Beck'in deyişiyle riskin bu "dipsiz bir ihtiyaç kuyusu" gibi bir boş göstergeye dönmüş hali yönetimini de güçleştirmektedir. Zira ihtiyaçtan veya felaketten farklı olarak risk ufka yerleştirilmiş ve hep kaçır haldedir. Bu ele avuca gelmez manipüle edilebilir hali, ticarileşmesi için de çok uygundur (a.g.e., s. 82).

Modern risk çalışmaları ve analizlerinin erken dönem örnekleri 1950'lere dek uzansa da, dönüm noktası olarak *Sosyal Risk Amplifikasyonu* (Kasperson vd., 1988) öne çıkarılır (Mythen, 2021). Çalışmanın öncül karakteri risk analizlerinin kamuoyunda yarattığı endişe ve korkunun yanı sıra toplumsal düzenlemeler ve ekonomik koşullar üzerinde belirleyici kuvvete vurgusundan gelmektedir. Bu bağlamda risk bilişsel ve toplumsal olarak dönüştürücü bir nitelik, adeta bir faillik edinir ve Beck de bu hattı takip ederek, riskin harekete geçirici doğasını çerçevelemeye girişir. Beck'in endüstri odaklı tehdit şemalaştırmalarının yeterli ampirik verilerle desteklenmeyişi, keza eşitsiz risk dağılımını ihmal edişi üzerinden eleştirilse de (Mythen, 2005), söz konusu makro çerçeveleme ile tehditlerin zamansal ve mekansallığının farklılığı, risklerin faillik kazanışındaki etmenleri anlama fırsatı sunar. Artık bu riskler risk almayı gerektirecek seviyeye evrilir; ancak riskleri öngörmek ve risk almak farklı şeylerdir (Zinn, 2016).

Risklerle mücadele için elzem olan başka bir zamansallığa ve mekansallığa sahip, sanki başka bir dünyaya ait gibi görünen bir olgunun bugünün *doxasına* tercümesidir. Başka bir deyişle, geleceğe yönelik projeksiyonlarda sezilen; henüz gerçekleşmemiş vakaların izlerini takip ederek gerçekleşmesini engelleme girişimidir. Antroposen kavramsallaştırmasına getirilen temel eleştirilerden biri olan evrensel bir *antropos* ve kapsamı dar zamansallığa karşılık performativite vurgusu bu bağlamda bilhassa önemlidir (Lidskog ve Waterton, 2016). Yani söz konusu olan olumsuzluktur. Ayrıca problematiğin araladığı etik boşluklar bir yana, ciddi bir epsitemolojik ihtiyaç da belirginleşir. Özellikle mevzu bahis farklı zamansallıklar ve mekânsallıklar söz konusu olduğunda ortak bir zemin nasıl tesis edilebilir? Yani, muhtemel riskler ile bugünün muhtelif gerçeklerini birbirine eklemleyerek deşifre etmeye yarayacak Rosetta Taşı nerededir?

Ekolojik kriz çerçevesinde karşımıza çıkan risklere yönelik girişimlerde ticari bir zemin bu görevi üstlenme eğilimindedir. Krizi ve riskleri ticarileştirme girişimleri *Temiz Kalkınma Düzenekleri* veya emisyon ticaretleri gibi faaliyetlerde özel olarak göze çarpar. Bu tip girişimlerin temel motivasyonları ise hükümetlerin, şirketlerin ekonomik olarak hırpalanmadan kriz ve risklerle mücadeleye entegre edilmelerini sağlamak; mevcut süreçlerde rolü daha etkin olan kuvvetlerin aktif ve dönüştürücü katılımını garantilemektir. Ayrıca görece daha az etkisi bulunan, ancak ekonomik büyüme yaşayan toplumların

ekonomilerinin başlangıçtan itibaren sürdürülebilirliği esastır. Bu süreçte iki farklı metalaştırma veya ekonomik değer kazandırma faaliyeti dikkat çeker.

“Muazzam meta yığını”na (Marx, 2015, s. 49) risk ve *eko-metalar* (Fraser, 2022) eklenirken bir çelişki hâsıl olur. Bir metanın niteliklerinin dökümünü yaparken Marx, dışsal bir nesne oluşunu ve birçok farklı biçimde kullanılabilmesini vurguladıktan sonra kullanım değeri ve mübadele değeri arasındaki ayrımı ele alır (2015, s. 50-51). Bilindiği gibi kullanım değeri basitçe nitelik üzerinden bir kasıtle anlaşılır ve herhangi bir emek söz konusu değildir. Mübadele değerinde ise kullanım değeri üzerinden bir soyutlama gereklidir; bu soyutlama ise ortak bir nitelik üzerinden yürütülür. Sonrasında emek ürünlerinden bahsedilmesini sağlayacak olan soyut ve eşit insan emeği hayali bir birikim olarak nesneye yansıtılır. Kullanım değerlerinden arındırılmış bu emek ürünleri metaya değeri bahşederken, bu ortaklığı mümkün kılan ise cisimleşmiş insan emeğidir. Soyutlamanın ardından ise bu nesnelerde geriye değer kalır; bu değer tüm metalarda göreceli olarak mevcutken asli olan mübadele ve toplumsal yarardır (a.g.e, s. 54).

Burada değer kavramsallaştırmasındaki ilk metalaştırma veya ekonomik değer kazandırma aktivitesi çarpıcı bir dönüşüm aracılığıyla mümkün olur. İlk olarak kullanım değerinde niteliksel, yani nesnenin henüz metaya dönüşmemiş fiziksel varlığı, yararlılığı için ön plandadır. Başka bir ifade ile henüz mübadele sürecine dâhil edilmediği için değer niteliklerine haiz değildir; sadece işlevselliği ve insan ihtiyaçlarını karşılayabilme kapasitesi ile içsel bir kisveye bürünür. Oysa bir metanın değeri eşit/soyut insan emeği varsayımına dayalı olduğu için, sadece kullanım değeri taşıyan; ancak değer olmayan şeyler de vardır. Marx, “Hava, el sürülmemiş topraklar, doğal çayırlar ve kendi kendine yetişen ağaçlar vb. için durum budur” der (2015, s. 54).

Bu yaklaşım özünde doğayı ekonomiden ayırmayı içerir (Fraser, 2022, s. 61). Ancak özellikle iklim değişikliği/krizi, doğanın tahribatı ile biyoçeşitliliğin tehlike altında kalması gibi mevcut koşullar geleneksel ekonomik yaklaşımlardaki eksiklikleri su yüzüne çıkarır (Victor, 2020) ve doğanın bir armağan gibi sunulmasının sonuna varılır. Nihayetinde yeniden üretim odaklı toplumsal mercek, *ekolojik yeniden üretimi* de yelpazesine dahil etmeyi krizler ve risklerle mücadelesinde asli etmenlerden biri olarak işe koşar. Doğanın tüm faaliyetleri artık mübadele değeri elde etmeye hazır hale getirilmesi gereken üretim türleridir. Ancak bu değerın biçilmesindeki ortak payda nereden devşirilebilir?

## Ekosistem hizmetleri

Doğanın yeni bir çerçevesi ekosistem hizmetleri olarak bu görevi üstlenir. Yeni ekolojik risk ve tehditlere karşı uluslararası organizasyonlar, kurum veya protokollerin sayıca artmasına tanıklık ederken çevre koruma diskurunun da çeşitlendiği ve görece kabul gördüğü söylenebilir. Bu çeşitliliğin arkasında bir

ihtiyaç vardır. Biyosferin tüm yaşam formlarının sürekliliğini sağlamak için sunduğu biyolojik, fiziksel, kimyasal vb. süreçlerini kapsayan faaliyetleri, yaşam için zorunluluk olsa da, mevcut değer politikalarından dışlandığından koruma planlamalarının dışına taşmıştır (Önder Özşeker, 2024, s. 84). Başka bir ifade ile kelimenin doğrudan anlamıyla hayati olmasına rağmen mevcut politikalarda biyosferin korunmasının yeteri ölçüde veya gerçekçi şekilde güvence altına alınmayışıdır söz konusu olan. Bu doğrultuda bir revizyon ihtiyacı vurgulanır ve mevcut ekonomik-ekolojik modele entegre edilmesi başlı başına bir koruma politikası olarak sunulur; yeterince takdir edilmeyen süreç ile yapıların görünürlüğü için ekosistem hizmetleri bir yönetimsellik modeli olarak karşımızdadır (Dempsey, 2017).

Kullanım değerinden soyutlanmış bir değer elde edebilmek için başvurulmuş ekosistem hizmetleri kavramsallaştırmasının daha erken versiyonları bulunsa da (Westman, 1977), 1990'lı yıllarda literatüre girmiştir (Primmer ve Furman, 2024). 1997 yılında Costanza ve arkadaşlarına ait meşhur çalışmayla biyosferin kendi döngüsüne ait ekolojik faaliyet birimleri bir bütün halinde sermayeye dahil edildikleri bir senaryoda, yani ekonomik bir terminolojiyle yıllık ortalama değerinin 33 trilyon ABD doları olduğu ileri sürülür (Costanza vd., 1997). Bu girişimlerin kabul gören sınıflandırmalarından biri 2005 yılındaki Milenyum Ekosistem Değerlendirmesi'dir (MEA) ve tedarik, düzenleme, destekleme ve kültürel olmak üzere dört temel kategori üzerinden ekosistemsel faaliyetleri görünür kılmaya gayret eder (aktaran Victor, 2020). Yani yeni bir dağarcık üretilir; faydalılık üzerine kurulu bu dağarcığın tornasından geçen doğa ise kaynaklarına (Scott, 2020, s. 27) veya hizmetlerine denk düşürülür. Bir bakıma bir tercüme faaliyeti addedebileceğimiz bu sürecin asli motivasyonlarından biri, piyasanın dışında kalan hizmetleri piyasaya entegre ederek bir koruma politikası geliştirebilmektir. Söz konusu entegrasyon için gereken ilk adımlardan biri ise basitleştirme ve mümkün mertebe tektipleştirme. Aksi halde Marx'ın mübadele değeri için vurgulamış olduğu niceliksellikçe evrilme söz konusu olamaz ve elimizde sadece, biricik ancak hakir görülen kullanım değeri kalır.

Ekosistem hizmetleri başlığı altında son dönemlerde farklılaşan tercüme faaliyetleri ise ayrıca dikkat çekicidir (Wang vd., 2022). Yine de MEA kategorizasyonun da öncülü olan çalışmalar, biyosferin faaliyetlerini ve bu süreçlerin bileşenlerinin "insan ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetleri sağlama kapasitesi"ni (De Groot, 1992, aktaran De Groot, 2002) ortak payda olarak imler. Başka bir ifade ile doğa işlevlerine indirgenir ve bu işlevsel yönlerinin sunduğu hizmetler aracılığıyla bir değer elde eder. Sağladığı fayda kadar değeri vardır; mübadele değerini de bu fayda üzerinden edinir. Tartışmasız olan ise bu tercüme faaliyetinin muazzam insan-merkezciliğidir, doğa sadece arz ettiği hizmet ile görünürdür.<sup>6</sup>

<sup>6</sup> Bu hususta getirilen eleştiriler neticesinde bir nebze de olsa ilgili alanda ekosistemin talepleri üzerine odaklanan çalışmalara rastlanmaya başlamıştır (Ding vd., 2022, akt. Wang vd., 2022).

Ekosistem hizmetlerinin ilk girişimlerinden biri olan “karşılaştırılabilir birimlerde (yani parasal birimlerde) değerinin *tahmin edilebileceğini* göstermek” maksadıyla yapılan meşhur meta-analizin ardından ekosistem hizmetlerinin küresel gayri safi milli hasılayı oldukça aştığı görülür (Costanza vd., 1997). Söz konusu çalışma ortaya koyduğu bulgular dışında doğaya finansal bir değer atfettiği için oldukça eleştirilirken, yazarlar umut ettiklerinin tam da bu; yani ekosistem hizmetlerinin önemini vurgulamak ve bunun görünürlüğünü artırmak olduğunu ifade ederler (Costanza vd., 2017). Ne var ki yirmi yılı geçen tarihi ile ölçüm, izleme, modelleme, yönetme süreçlerinde standart eksikliğinin yeni nesil analitik araçlarla bertaraf edilme gayreti (Bagstad vd., 2013) doğanın bu türden bir tercüme faaliyetine direndiğini açıkça ortaya koyar. Doğa armağan vermediği gibi hizmet de sunmaz.

Ölçümün şeyleri basitleştirici ve okunaklı kılışı mübadele sırasında tek biçimliliği mümkün kılarak teşvik eder. Ancak fayda-zarar üzerine kurulu çerçeveleme faaliyetine tabi tutulan biyosferin bütünüyle ekonomik bir değerle ölçülmesi imkânsızdır. Örneğin, biyoçeşitlilik başlı başına ekosistemin devamlılığı için temel bileşenlerden biridir, ancak ekosistem hizmeti olarak formülasyonu oldukça güçtür. Keza bahsedilen hizmetlerin çoğu birbirine bağımlıdır. Başka bir ifade ile bir bütünlük, hizmet kategorileri altında fragmental şekilde, sınırları belirlenmiş, tamamen yalıtılmış bir faaliyet değil, aksine siberetik geri bildirimlerle defaatle güncellenen yaşamın bir parçasıdır. Öte yandan zaman-mekân farklılıkları, keza doğanın etrafında şekillenen farklı toplumsallıklar da yeteri ölçüde dâhil edilemez. Her şey mekanizmalarına indirgenerek tüm olumsuzluk hariç tutulmuştur. Bu doğrultuda gerçekleştirilen sürdürülebilirlik gayretindeki yeni nesil koruma politikaları tam da bu sebeple yeni riskleri beraberinde getirir.

## Yeni Risklere Doğru

İlişkilerin, düzenlemelerin, öbekleşmelerin, nesnelerin birlikteliklerin vb. anlamlarını sorunsallaştırırken biyosferin bu sürece dahil edilmesi gerekliliğini vurgulayan biyosemiyotik (Hoffmeyer, 2009) alanının ekolojik olana dair tasarımları risk ve kriz söz konusu olduğunda bilhassa önemli hale gelir. İnsanların doğayla birlikte doğaya dair, doğanın anlamlandırılmasında ortak bir sembolizasyon biçimine dâhil edildiği bu yaklaşıma göre anlamlandırma oldukça kritik bir rol oynar. Zira “Antroposen’in semiyotik ilişkileriyle yüzleşmede” (Hendlin, 2024, s. 234) türlü birlikteliğin krizlere yazgılı şekilde bir araya getirildiği, henüz tasarım aşamasında dikkat çekicidir. Yani anlatıların ve düzenlemelerin kurguları gereği risk ve krizler olağanüstü koşullar değildir, bilakis kaçınılmazlardır. Çünkü mevcut hayati ilişkilendirmeler bünyelerinde çelişki ve istikarsızlıklar taşır (Fraser, 2022). Bu çelişki ve istikarsızlık anlamlar dünyasındaki gerçeklik ve kurgunun olumsuzluğu ile daha da pekişir.

Bu doğrultuda Ivan Puura, *göstergekirım (semioicide)* terimini geliştirirken “Doğanın barındırdığı çeşitlilik baş döndürücüdür. Daha büyük bir bütünün parçası olan her canlı, kendi içinde milyarlarca yıllık evrimin anısını ve kendi uzun ve büyük ölçüde hala bilinmeyen kökenlerinin vücutlarını taşır” der ve bu süreci “biri için önemli olan göstergelerin ve hikâyelerin bir başkasının kötü niyeti ya da dikkatsizliği yüzünden yok edildiği ve böylece o kişinin kimliğinin bir parçasının çalındığı bir durum” olarak tanımlar (2013, s. 152). Bu kavramsallaştırmada sadece kültürel bir faz var gibi görünse de bununla kısıtlı değildir, biyosferi de kapsar. Yani doğaya dair süreçleri, doğanın parçalarını, ilişkisellikleri, karşılıklı birliktelikleri, parçası olduğumuz etkileşimleri anlama ve açıklama girişimlerinde semiyotik yapılandırmanın hariç tutulması, belki bir yıkıma uğratılmasıdır (Alınışık Özyer ve Çavuş Peksöz, 2024).

O halde anlamlandırma faaliyetinin algılama ve etki etme üzerine kurulu ikili kısılacında (Uexküll, 2023) doğanın bir hizmet verici olarak tercüme edilmesi, yani algılanması, etkileme repertuarlarında da (*vice versa*) belirleyici olacak, yani etkileme ve algılama performatif olarak kurulacaktır. Bu karşılıklı birlikteliğin göz ardı edildiği sentetik modellemeler için temel teşkil edecek bağlamdışılaştırma faaliyetleri ise göstergekirım sürecinin ilk adımlarından biridir (Maran ve Kull, 2014). Bağlamdan koparma işlemi zorunlu olarak olumsuz bir faaliyet değildir, çoğu anlam üretim sürecinde benzer şematizasyonlarda şeyler, bağamlarından kopararak, yeni bir düzenlemeye eklenilebilir bir birim haline evrilirler. Ekosistem hizmetleri söz konusu olduğunda da bağlamdışılaştırma faaliyetlerinin ilk adımı işlevin belirlenmesi ve bu belirlenmeye tabi tutulan biyosferin bir unsurunun birbirine denk kılınmasıdır. Örneğin sera gazlarının salımının iklim krizinin başlıca faillerinden biri olduğu kabul edildiği anda bu salımı tersine çevirecek müdahale araçları hayati bir önem arz eder. En önemli sera gazı azaltım işlevlerinden biri karbon yutaklarının bunları depolamasıdır, yani biyosfer, sera gazı azaltım çalışmalarının ilk unsurlarından biri olarak sivrilmektedir. Okyanuslar, ormanlar, turba yatakları, bataklıklar vb. doğal karbon yatakları olmak üzere dâhil oldukları döngüden soyutlanırlar. Başka bir ifadeyle biyo-, ekosemiyotik ağlarından kopararak çevre koruma faaliyetlerine (karbon yutağı olmak üzere) entegre edilirler. Buradaki yeni bağlamda, kodlamada ise küresel ticaret ağı ve ekonomik politikalar önceliklidir.<sup>7</sup>

Dikkat çekici olan bağlamdışılaştırmanın ardından yeniden bir bağlama oturtma (bir bakıma yeni modelleme) esnasında hangi niteliklerin gözden çıkarıldığı, hangilerinin dâhil edildiğidir. Burada Puura’nın da üzerinde durduğu gibi iki tip gözden çıkarma vardır (2013). Öncelikle kimi göstergeler istemsizce ihmal edilir, henüz idrak bile edilemeden ortadan kaldırılır; kimileri ise bilinçli bir şekilde (burada olduğu

<sup>7</sup> Bu bağlamda birçok örnek sunulabilir. Ancak küresel ağda son on yılda ses getirdiği için Asia Pulp & Paper (APP) şirketine getirilen eleştiriler, şirketin ticari ağları, verdiği tahribat ve bu tahribatı önleme sözleri özel bir incelemeyi hak eder. Söz konusu şirket Endonezya menşeli kâğıt ve selüloz üreticisidir, 150 ülkeye servis sağlayarak alanının en büyüklerinden birine dönüşmüştür. Ancak başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere, yerel topluluklardan ve ticari ilişkileri bulunan şirketler tarafından doğaya verdiği tahribat yüzünden on yılı aşkın bir süredir oldukça yoğun eleştirilere maruz kalmış (WWF; Baffoni, 2020), sürdürülebilirlik faaliyetlerini artıracığının sözünü vermiştir. Bu doğrultuda sıfır ormansızlaştırma, yeniden ağaçlandırma, sertifikalı orman yönetimi veya turba arazilerinin restorasyonu gibi geniş bir yelpazeye yayılan sürdürülebilirlik projelerine odaklanıldığı ileri sürülmektedir (APP, 2025). Ancak son raporlar (Greenpeace, 2023) verilen vaatlerin yerine getirilmediğini iddia etmektedir. Ayrıca ormanlaştırma projelerine dayalı restorasyon taahhütleri yerel ekosistemlerin içsel ve tekil ilişki ağlarını göz ardı edilmesinden, keza hızlı büyüyen ağaç türlerinin tercih edilmesinden eleştirilmektedir.

gibi) standartlaştırma gayretiyle budanır. Beck'in neyi bilmediğimizi bilmiyoruz vurgusu (2006) ilkinde denk gelirken, başta risk yönetimi olmak üzere yönetselliğin geniş yelpazesinde ikinci türüyle karşı karşıya kalırız.

Ekosistem hizmetlerinin ele alınışı çoğunlukla yönetsellik üzerinden yürütülür (Primmer ve Furman, 2024). Başlangıçta ölçme olmak üzere, haritalama, keza değer biçmeyle bağlantılı olan yönetsel sürecin nicelleştirmeye ilişkisi ise açıktır. Nicelleştirme zorunlu olarak kaçınılması gereken bir faaliyet değilse de ekolojik modellemeler başta olmak üzere biyosferi anlamlandırmak için kapsamı oldukça dar tutar. Ancak nicelikselleştirme modellemeler için bir başlangıç sayılacaksa da temsiliyet, otopoietik mahiyetler gibi hayati semiyotik süreçler bu mekanik düzenlemelere dâhil edilmez (Nielsen, 2016, s. 128). Bu yeniden bağlama oturtmaya entegrasyon halindeki mevcut ekonomik-ekolojik sistem ise söz konusu otopoietik yapılanmaların özerkliğini bütünüyle göz ardı, bir nevi ihlal eder. Semiyotik etkileşimlerin bu modellemelerde çoğunlukla göz ardı edilmelerinin bir başka sebebi tespitlerinin görece zorluğu ve mevcut teorik eğilimin biyolojik hiyerarşide bazılarını dışlamasıdır.

Biyosemiyotik, sembol ve işaret kullanımının tüm canlılık süreçlerinde işlediği üzerine kurulu yaklaşımıyla, çoğunlukla araçsallaştırılmış veya nesneleştirilmiş hallerde kurgulanan gösterge kullanım biçimlerini belirli niteliklerin ayrıştırılarak bütüne mal edilmesinden ötürü eleştirmektedir (Hendlin, 2024). Bu tür ikame uygulamalarında maddenin içkin ve özgün niteliklerindense, soyutlanmış, ayrıcalıklı (burada finansallaştırılmaya elverişli) bir nitelik egemen bir pozisyon elde eder. Puura'nın göstergekrım olarak adlandırdığı böylesine bir süreç temel dayanaklarından birini bütünüyle temsil alanına hapsedilmekten alır. Temsiliyete mahkum ekolojik süreçler ise atomizm bakışıyla ilişkisel niteliklerine uygun şekilde devamlılık gösteremez; söz konusu olan adeta çoktan ölmüş bir göstergeye tutunmuş bir haldir.

Maddenin, burada bahsedilen ekolojik birlikteliğin çok boyutlu, içkin doğasının metalaştırılarak bir nevi "ölü" ilişkisellekle kısıtlı tutulması soyut bir şemaya dönüşmesine sebep olur. Dinamik bir ilişki yerine dışsal bir imgenin tercih edildiği atomistik bir yaklaşımsa, canlılığı birimlerin toplamı olarak imler. Puura'yı takip ederek, anlamın temsille sınırlandırılması, özellikle finansallaştırılması göstergelere uygulanan dışsal ve yıkıcı bir müdahaledir. Örneğin ormanların karbon yutağı olarak kodlanması, bu kapasiteleriyle ölçülmesi, ormanların onto-epistemolojik, estetik, keza kültürel değerlerinin dışarıda bırakılmasına sebep olur. Tüm bunların ardından geriye kalan ise risklerin ve ironilerin çoğalmasındır.

## Sonuç

Beck, ironinin bilinmeyen bilinmezler seviyesinde seyrettiğini dile getirmişti. Žižek ise doğrudan Beck'e bir cevap niteliğinde olmasa da asıl tehlikenin bir adım ötede, yani bilinmeyen bilinenlerde olduğunu öne

sürer (2023, s. 20). Bu bağlam psikanalitik epistemoloji içinde geliştirilen Lacancı bir formülasyona dayanır ve bilinçdışını adeta bir öteki gibi kodlayarak fail kılar. Hatta bu faillik öyle bir seviyededir ki gerçekliğe bir çerçeve sağlar. Ancak faniler olarak elbette tüm bunların çoğunlukla farkında bile değildir.

Žižek, bu formülasyonu psikanalitiğin solipsist özne çerçevesinde oldukça kısıtlı bir kapsamla sunsa da, biyosferin onto-epistemolojisiyle beraber yeniden düşünebiliriz. Ancak burada ilk olarak bilgi ile ne kastedildiğinin kısaca üzerinden geçmek açıklayıcı olabilir. Semiyotik epistemolojide bilgi için kabul gören tanımlardan biri “fark yaratan fark”tır (Bateson, aktaran Nielsson, 2016). Bu tanıma aktardıktan sonra Nielsson, bilgi sayesinde sinyaller, göstergeler vb. hayati semiyotik süreçlerin devamlılık kazandığını ve sistemsel organizasyonun mümkün olduğunu dile getirir. Dahası yaşamın kendisi için bu semiyotik etkileşimler, örneğin trofik madde transferleri aracılığıyla elde edilen bilgiden çok daha yüksek orandadır (2016). Başka bir açıdan düşünülürse simbiyotik yaşam tahayyülümüzün önemli bir kısmı farkında bile olmadığımız bilginin aktarımına dayanır, yani söz konusu sistemsel devamlılık fiziko-mekanik şekilde değil, daha ziyade semiyotik bir birliktelikle sağlanır. Bu sebeple bildiğimizi bilmeyişimizi, dâhil olduğumuz bütünü, bir bütünün parçası oluşumuzu bilemeyişimiz olarak yeniden formüle edebiliriz. Ve esas tehlike buradadır. Ancak bu yeni formülasyonda bilinmeyen bilinen, bilinçdışı değil, ekosistemsel birliktelik, yani tüm yaşamı mümkün kılan canlı ağıdır. Söz konusu olan solipsist, kendi üzerine kapanan bir öznellikten, ekosistemsel bir bütünlüğe doğru aralanan kapıdır.

Otopoietik yapılanmalardan müteşekkil bu birliktelikler bütünü ise güncel olarak adeta dekorlar-ontolojisine (Sloterdijk, 2023, s. 20) terk edilmiştir. Başka bir ifade ile doğa bir dekora dönüştürülmüş, içkin ve özgün birliktelikleri göz ardı edilebilir kılınmıştır. Klasik sosyal teorinin de buradaki etkisi göz ardı edilemez; doğa-kültür ayrımı gibi önkabullerle işleyen yaklaşımların çoğunluğunda esas aktörler çoğunlukla kerameti kendinden menkul sınırlarıyla resmedilmiştir. Ancak bu yaklaşımlar yeni nesil riskler karşısında bilhassa işlevsiz kalmaktadır. Zira risk ile kastedilen basitçe bir tehlike değildir, bu sebeple bir telafi değil bir önleme mekanizması, dahası bütüncül bir bakışı, içerisi ve dışarıyı gibi önkabullerin daha en başından sorunsallaştırılmasını gerektirir (Beck, 2006). Bu sebeple örneğin ölçümün, hesaplamanın, haritalama gibi belirleyici başat unsurların riskler karşısındaki yeterlilikleri artık kesinlikten uzaktır. Doğanın bir dekor olmadığı, basitçe hizmetlere indirgenemeyeceği bu refleksif dönemde özel olarak riskler çerçevesinde daha da görünür haldedir.

Sonuç olarak, 0 risk toplumu kavramsallaştırmasını iklimbilimi ve risk yönetimi epistemolojileri ekseninde yeniden değerlendirdiğimizde, neoliberal rasyonalitenin yönetsel ve finansal stratejilerinin birçok alanda yaygınlık kazanmış olduğu görünür haldedir. Ekosistem hizmetleri çerçevesinde ölçülebilirliğin doğrudan doğaya tatbik edilmesi yalnızca ekolojik değil, onto-epistemolojik bir düzeyde bir dönüşümün

gerçekleştiğine işaret etmektedir. Ayrıca Antroposen'e özgü böylesine bir yorumlama ve müdahale süreci doğayı dışsal bir temsile tabi kılarken, finansallaştırma araçlarına meşruiyet zemini sağlamaktadır. Bu temsiliyet, tercüme edilemeyen ilişkiler bütünü sessizleştirmekte, nihayetinde doğa, risk ve bilgi matrisi göstergekrımın bir izdüşümüne evrilmektedir. Başka bir ifade ile söz konusu olan sadece risklerin denetimi, yönetimi veya deneyimlenmesi değil, bizzat doğanın alımlanışındaki bilgi rejimlerinde yaşanan dönüşümdür.

## Kaynakça

- Aleksiyeviç, S. (2017). *Çernobil Duası Geleceğin Tarihi* (A. Takanay, Çev.). İstanbul: Kafka.
- Alınçık Özyer, E. T., & Çavuş Peksöz, R. (2024). Semiocide and Wasteocene in the Making: The Case of Adana Landfill. *Biosemiotics*, 17(1), 49-65. <https://doi.org/10.1007/s12304-023-09539-6>
- Anthropocene Curriculum → Conversation with Jan Zalasiewicz. (2022). 22 Şubat 2025, <https://www.anthropocene-curriculum.org/contribution/conversation-with-jan-zalasiewicz>
- Asia Pulp & Paper (APP) Sinar Mas is maintaining the top ranking for Environmental Performance from CDP Duplicate. (t.y.). Erişim tarihi 04 Mart 2025, <https://app.co.id/sustainability/forest>
- Atkinson, W. (2007). Beck, individualization and the death of class: A critique. *The British Journal of Sociology*, 58(3), 349-366. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2007.00155.x>
- Author, N. (2022, Aralık 20). Epoch or event? Defining the Anthropocene. Erişim tarihi 4 Mart 2025, Physics World website: <https://physicsworld.com/a/epoch-or-event-defining-the-anthropocene/>
- Bachelard, G. (2013). *Bilimsel Zihnin Oluşumu* (A. Tümertekin, Çev.). İstanbul: İthaki.
- Baffoni, S. (2020, Temmuz 16). Asia Pulp and Paper found guilty of peatland clearance and fuelling forest fires in Indonesia. 04 Mart 2025, Environmental Paper Network: <https://environmentalpaper.org/2020/07/asia-pulp-and-paper-found-guilty-of-peatland-clearance-and-fuelling-forest-fires-in-indonesia/>
- Bagstad, K. J., Semmens, D. J., Waage, S., & Winthrop, R. (2013). A comparative assessment of decision-support tools for ecosystem services quantification and valuation. *Ecosystem Services*, 5, 27-39. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2013.07.004>
- Beck, U. (2006). Living in the world risk society: A Hobhouse Memorial Public Lecture given on Wednesday 15 February 2006 at the London School of Economics. *Economy and Society*, 35(3), 329-345. <https://doi.org/10.1080/03085140600844902>
- Beck, U. (2013). Why "class" is too soft a category to capture the explosiveness of social inequality at the beginning of the twenty-first century. *The British Journal of Sociology*, 64(1), 63-74. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12005>

Beck, U. (2019). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliği Doğru*. İstanbul: İthaki.

Calvin, K., Dasgupta, D., Krinner, G., Mukherji, A., Thorne, P. W., Trisos, C., ... Péan, C. (2023). *IPCC, 2023: Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland. (First). Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). <https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647>*

Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., ... van den Belt, M. (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*, 387(6630), 253-260. <https://doi.org/10.1038/387253a0>

Costanza, R., de Groot, R., Braat, L., Kubiszewski, I., Fioramonti, L., Sutton, P., ... Grasso, M. (2017). Twenty years of ecosystem services: How far have we come and how far do we still need to go? *Ecosystem Services*, 28, 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2017.09.008>

Curran, D. (2013). Risk society and the distribution of bads: Theorizing class in the risk society. *The British Journal of Sociology*, 64(1), 44-62. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12004>

De Groot, R. S., Wilson, M. A., & Boumans, R. M. J. (2002). A typology for the classification, description and valuation of ecosystem functions, goods and services. *Ecological Economics*, 41(3), 393-408. [https://doi.org/10.1016/S0921-8009\(02\)00089-7](https://doi.org/10.1016/S0921-8009(02)00089-7)

Deleuze, G. (2015). *Anlaman Mantığı* (Yücefer, H., Çev.). İstanbul: Norgunk.

Deleuze, Gilles & Felix Guattari. (2015). *Felsefe Nedir?* (T. Ilgaz, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

Dempsey, J. (2017). Ecosystem Services. İçinde *International Encyclopedia of Geography* (ss. 1-14). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0220>

Fischhoff, Baruch, & Kadvany, John. (2011). *Risk: A Very Short Introduction*. Oxford ; New York: Oxford.

Fraser, Nancy. (2022). "Sermayenin İklimleri", (D. Keskin, Çev.), *Ekoloji: Bir Arada Yaşamın Geleceği* içinde (ss. 47-89). İstanbul: Tellekt.

Ghosh, A. (2022). *Büyük Kaos: İklim Değişikliği ve Hiç Düşünülmemeyenler* (İ. Uzunhasanoğlu, Çev.). İstanbul: Timaş.

Greenpeace Endonezya. (2023, Ekim 25). Asia Pulp and Paper Sinarmas slammed over broken no deforestation and peatland promises. Erişim tarihi 04 Mart 2025, Greenpeace Southeast Asia website: <https://www.greenpeace.org/southeastasia/press/62753/asia-pulp-and-paper-sinarmas-slammed-over-broken-no-deforestation-and-peatland-promises/>

Hacking, I. (2005). *Şansın Terbiye Edilişi* (M. Morali, Çev.). İstanbul:Metis.

Hacking, I. (2016). *Olasılığın Doğuşu* (İ. Özdebak, Çev.). İstanbul:Alfa.

- Haraway, D. J. (2016). *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. London: Duke University Press.
- Hawking, S. (2012). *Büyük Tasarım* (S. Ögünç, Çev.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Hendlin, Y. H. (2024). Semiocide as Negation: Review of Michael Marder's Dump Philosophy. *Biosemiotics*, 17(1), 233-255. <https://doi.org/10.1007/s12304-024-09558-x>
- Hoffmeyer, J. (2009). *Biosemiotics: An Examination into the Signs of Life and the Life of Signs* (Illustrated edition; D. Favareau, Ed.). Scranton, Pa.: University of Scranton Press.
- Hulme, M. (2016). *İklim Değişikliği Konusunda Neden Anlaşmıyoruz?* (M. Özenç, Çev.). İstanbul: Alfa.
- International Union of Geological Sciences. (2024, Mart 20). *The Anthropocene*. [https://www.iugs.org/\\_files/ugd/f1fc07\\_40d1a7ed58de458c9f8f24de5e739663.pdf?index=true](https://www.iugs.org/_files/ugd/f1fc07_40d1a7ed58de458c9f8f24de5e739663.pdf?index=true)
- IPCC. (t.y.). About—IPCC. Geliş tarihi 23 Şubat 2025, gönderen <https://www.ipcc.ch/about/>
- Jong, A. (2022). World Risk Society and Constructing Cosmopolitan Realities: A Bourdieusian Critique of Risk Society. *Frontiers in Sociology*, 7, 797321. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2022.797321>
- Kasperson, R. E., Renn, O., Slovic, P., Brown, H. S., Emel, J., Goble, R., ... Ratick, S. (1988). The Social Amplification of Risk: A Conceptual Framework. *Risk Analysis*, 8(2), 177-187. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1988.tb01168.x>
- Lidskog, R., & Waterton, C. (2016). Anthropocene – a cautious welcome from environmental sociology? *Environmental Sociology*, 2(4), 395-406. <https://doi.org/10.1080/23251042.2016.1210841>
- Maran, T. (2013). Enchantment of the past and semiocide. Remembering Ivar Puura. *Sign Systems Studies*, 41(1), 146-149. <https://doi.org/10.12697/SSS.2013.41.1.09>
- Maran, T., & Kull, K. (2014). Ecosemiotics: Main Principles and Current Developments. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 96(1), 41-50. <https://doi.org/10.1111/geob.12035>
- Marx, K. (2015). *Kapital: Ekonomi politiğin eleştirisi* (8. basım; N. S. Mehmet Selik, Çev.). İstanbul: Yordam.
- Moore, J. W. (2017). *Hayatın Dokusundaki Kapitalizm Sermaye Birikimi ve Ekoloji* (A. Munzur, Çev.). İstanbul: Epos.
- Moore, J. W., & Patel, R. (2019). *Yedi Ucuz Şey Üzerinden Dünya Tarihi Kapitalizm, Doğa ve Gezegenin Geleceği Hakkında Bir Rehber* (S. Gündüz, Çev.). Kolektif Kitap.
- Mythen, G. (2005). From 'Goods' to 'Bads'? Revisiting the Political Economy of Risk. *Sociological Research Online*, 10(3), 191-203. <https://doi.org/10.5153/sro.1140>
- Mythen, G. (2021). The Critical Theory of World Risk Society: A Retrospective Analysis. *Risk Analysis*, 41, 533-543. <https://doi.org/10.1111/risa.13159>

- Nielsen, S. N. (2016). Second order cybernetics and semiotics in ecological systems—Where complexity really begins. *Ecological Modelling*, 319, 119-129. <https://doi.org/10.1016/j.ecolmodel.2015.08.006>
- Önder-Özşeker, F. (2024). *Ormanı Planlamak: Planlama Aklının Bir Eleştirisi*. İstanbul: Metis.
- Portes, Alejandro. (2010). Reflections on a Common Theme: Establishing the Phenomenon, Adumbration and Ideal Types. İçinde Calhouni, Craig (Ed.), *Robert K. Merton: Sociology of Science and Sociology As Science* (ss. 32-53). Columbia University Press.
- Primmer, E., & Furman, E. (2024). How have measuring, mapping and valuation enhanced governance of ecosystem services? *Ecosystem Services*, 67, 101612. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2024.101612>
- Puura, I. (2013). Nature in our memory. *Sign Systems Studies*, 41(1), 150-153. <https://doi.org/10.12697/SSS.2013.41.1.10>
- Radkau, J. (2017). *Doğa ve İktidar Global Bir Çevre Tarihi* (N. Güder, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Scott, J. C. (2020). *Devlet Gibi Görmek: Bazı Toplumsal Kalkınma Planlarının Başarısızlık Hikayeleri* (O. Karakaş, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Servigne, P., & Stevens, R. (2024). *Her Şey Nasıl Çökebilir?: Şimdiki Nesiller İçin Çöküşbilim Elkitabı* (A. Çakmakçı, Çev.). Türkiye İş Bankası.
- Sloterdijk, P. (2023). *20. Yüzyılda Ne Oldu?* (M. Tüzel, Çev.). İstanbul:Tellekt.
- Uexküll, J. von. (2023). *Hayvan ve İnsan Dünyalarında Keşif Gezileri* (E. Alınışık, Çev.). İstanbul: Norgunk.
- Victor, P. A. (2020). Cents and nonsense: A critical appraisal of the monetary valuation of nature. *Ecosystem Services*, 42, 101076. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2020.101076>
- Virilio, P. (2021). *Hız ve Politika* (M. Cansever, Çev.). İstanbul: Metis.
- Wang, L., Zheng, H., Chen, Y., Ouyang, Z., & Hu, X. (2022). Systematic review of ecosystem services flow measurement: Main concepts, methods, applications and future directions. *Ecosystem Services*, 58, 101479. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2022.101479>
- Wark, M. (2020). *Moleküler Kızıl Antroposen Çağının Teorisi* (C. Yardımcı, Çev.). İstanbul: Metis.
- Westman, W. E. (1977). How Much Are Nature's Services Worth? *Science*, 197(4307), 960-964. <https://doi.org/10.1126/science.197.4307.960>
- WWF. (t.y.). History of deforestation SMG/APP. Geliş tarihi 04 Mart 2025, gönderen [https://wwf.panda.org/discover/our\\_focus/forests\\_practice/forestry/pulp\\_and\\_paper/monitoring\\_the\\_industry/\\_monitoring\\_the\\_industry\\_smg\\_app\\_2/](https://wwf.panda.org/discover/our_focus/forests_practice/forestry/pulp_and_paper/monitoring_the_industry/_monitoring_the_industry_smg_app_2/)

- Wimmer, J., & Quandt, T. (2006). Living in the Risk Society: An interview with Ulrich Beck. *Journalism Studies*, 7(2), 336-347. <https://doi.org/10.1080/14616700600645461>
- Zalasiewicz, J., Waters, C. N., Summerhayes, C. P., Wolfe, A. P., Barnosky, A. D., Cearreta, A., ... Williams, M. (2017). The Working Group on the Anthropocene: Summary of evidence and interim recommendations. *Anthropocene*, 19, 55-60. <https://doi.org/10.1016/j.ancene.2017.09.001>
- Zinn, J. O. (2016). Living in the Anthropocene: Towards a risk-taking society. *Environmental Sociology*, 2(4), 385-394. <https://doi.org/10.1080/23251042.2016.1233605>
- Zizek, S. (2023). *Olay* (O. Gayretli, Çev.). İstanbul: Monokl.